

ENGLISH VOWELS = SOUNDS = PHONEMES (İngilizcenin Ünlü Sesbirimleri)

TONGUE POSITION =horizontal / vertical (Dilin durumuna göre ünlüler)

FRONT	C E N T R A L	BACK
i:	ɪ	ʊ
e	ə	ɜ:
æ	ʌ	ɑ:

FRONT C E N T R A L BACK

Front sounds: Dilin önde bulunması ile çıkarılan ünlüler. /i:/, /e/, /æ/

Central sounds: Dil ortada veya ortaya yakın bir yerde. /ɪ/, /ə/, /ʌ/, /ʊ/, /ɜ:/, /ɑ:/

Back sounds: Dilin arkada bulunması ile çıkarılan ünlüler. /u:/, /ɔ:/, /ɒ/

.....

H I G H	S O U N D S
i:	ɪ
e	ə
æ	ʌ

L O W S O U N D S

High sounds: Dilin yukarıda bulunması ile oluşan ünlü sesler. /i:/, /ɪ/, /ʊ/, /u:/

Mid sounds: Dil ortada veya ortaya yakın. /e/, /ə/, /ɜ:/, /ɔ:/

Low sounds: Dilin aşağıda bulunması ile oluşan ünlü sesler. /æ/, /ʌ/, /ɑ:/, /ɒ/

.....

LIP POSITION (Dudakların durumuna göre ünlüler)

SPREAD	N E U T R A L	ROUNDED
i:	ɪ	ʊ
e	ə	ɜ:
æ	ʌ	ɑ:

SPREAD N E U T R A L ROUNDED

Spread sounds: Dudaklar yayvan (yayılr,serilir) biçiminde. /i:/, /e/, /æ/

Semi-spread sounds: Dudaklar yarı yayvan biçimde. /ɪ/

Neutral sounds: Dudaklar düz veya düze yakın biçimde. /ə/, /ʌ/, /ɑ:/

Semi-rounded sounds: Dudaklar yarı yuvarlak biçiminde. /ʊ/, /ɜ:/

Rounded sounds: Dudaklar yuvarlak biçiminde. /u:/, /ɔ:/, /ɒ/

JAW POSITION (Alt çenenin = ağzın durumuna göre ünlüler)

J A W C L O S E D			
i:	ɪ	ʊ	u:
e	ə	ɜ:	ɔ:
æ	ʌ	ɑ:	ɒ
J A W O P E N			

Jaw closed: Alt çene oldukça kapalı (dar). /i:/, /ɪ/, /ʊ/, /u:/

Jaw neutral: Alt çene düz veya düze yakın (yarı kapalı–yarı açık). /e/, /ə/, /ɜ:/, /ɔ:/

Jaw open: Alt çene açık (geniş). /æ/, /ʌ/, /ɑ:/, /ɒ/

***Jaw = The lower jaw = The bottom jaw (alt çene)**

.....

ENGLISH CONSONANTS = SOUNDS = PHONEMES (İngilizcenin Ünsüz Sesbirimleri)

ENGLISH CONSONANT SOUNDS (İNGİLİZCENİN ÜNSÜZ SESLERİ)							
Consonants Manner of articulation	Both lips	Lower lips– Upper teeth	Tongue -Teeth	Tongue -Gum ridge	Tongue -Hard Palate	Tongue -Soft Palate	Throat
Stops	p/b			t/d		k/g	
Fricatives		f/v	ð/θ	s/z	ʒ/ʃ		h
Affricates					dʒ/tʃ		
Nasals	m			n		ŋ	
Liquids				l	r		
Glides	w				y		

TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÜNLÜLERİ (sesbirimleri =fonemleri =vowel phonemes)

Oluşma (boğumlanma) süresine göre fonemler=sesbirimler=ünlüler (duration)

Kısa (short)	/a/,/e/,/ɛ/,/ɪ/,/i/,/o/,/ö/,/u/,/ü/,/â/,/ô/,/û/
Uzun (long)	/a:/,/e:/,/ɛ:/,/i:/,/o:/,/ö:/,/u:/,/ü:/,/â:/

Ünlü uzaması = uzun ünlüler

iğ=ı:	iğ= i:	uğ=u:	üğ=ü:	eğ=e:	ağ=a:	oğ=o:	öğ=ö:

Dilin durumuna göre fonemler=sesbirimler=ünlüler (tongue position)

Ön (front)	/e/,/ɛ/,/e:/,/i/,/i:/,/ö/,/ö:/,/ü/,/ü:/,/â/,/â:/
Orta (central)	/ɪ/,/ɪ:/
Arka (back)	/a/,/a:/,/o/,/o:/,/u/,/u:/,/ô/,/û/

Dudakların durumuna göre fonemler=sesbirimler=ünlüler (lips position)

Düz (unrounded)	/a/,/a:/,/e/,/ɛ/,/e:/,/ɪ/,/ɪ:/,/i/,/i:/,/â/,/â/
Yuvarlak (rounded)	/o/,/o:/,/ö/,/ö:/,/u/,/u:/,/ü/,/ü:/,/ô/,/û/

Alt çenenin (ağzın) durumuna göre fonemler=sesbirimler=ünlüler (jaw position)

Kapalı (dar) (narrow)	/i/,/i:/,/u/,/u:/,/ü/,/ü:/,/û/
yarı kapalı (yarı dar) (semi-narrow)	/e/,/ɪ/,/ɪ:/
yarı açık (yarı geniş) (semi-wide)	/ɛ/,/e:/,/o/,/o:/,/ö/,/ö:/,/ô/
açık (geniş) (wide)	/a/,/â/,/a:/,/â:/

ARAPÇA, FARŞÇA VE FRANSIZCADAN DİLİMİZE GEÇEN ÜNLÜLER (alıntı sesler: â, î, û, ô)

ön a /â/ (kısa ince a)	kâr, kâğıt, kâlp, hâl, lâf, gâvur, Nigâr, mekân, Nalân, tezgâh, Lâpseki, dükkân, selâm, silâh...
uzun ön a/â:/ (uzun ince a)	ilâ:ve, kâ:mil, hâ:kim, lâ:zım, kâ:zım, kâ:bus, lâ:yık, lâ:net, kâ:tip, hikâ:ye, ifâ:de, lâ:kin, lâ:le, hakkâ:ri...
arka ön u /û/ (ince u)	halûk, mahlûk, lûtuf, sükût, mahkûm...
arka ön o /ô/ (ince o)	alkôl, rôl, gôl, hól, sôl...

Yarı kapalı e (yarı dar) : senin, pek, ked_i, dere, se_s... (kapalı hecede)

Yarı açık /ɛ/ (yarı geniş) : sen, ben, dere... (açık hecede)

'Ğ' = /y/ (i, e ,ö, ü)

Türkiye Türkçesinde yumuşak g'nin görevi, bir önceki ünlüyü uzatmaktır. Ancak Ğ, ön (ince) ünlülerle birlikte kullanıldığında /y/ sesine de dönüşebilmektedir.

Ön ünlüler (ince)	Yazım /ğ/	Söyleniş /y/
/i, e, ö, ü/	iğne, teğmen, düğme, öğle	/iyme, teymen, düyme,öyle/

Ünlü ses + kayıcı /y/ sesi

iy	iy	uy	üy	ey	ay	oy	öy

Ünlü ses + kayıcı /v=w/ sesi
Düz-geniş ve yuvarlak ünlüler

ev=ew	av=aw	uv=uw	üv=üw	ov=ow	öv=öw

Semi - vowel sounds (yarı ünlüler = ne ünlü ne ünsüz)

h	w	y	öw, boy, sew, wur, dawul, ra:met, tawuk, ka:rından...

BULUNDUĞU HECEYE GÖRE ÜNLÜLERİN SES DEĞERLERİ

Sesler	Kapalı hecede	Açık hecede	+y (kayıcı)	+ğ (uzun)
i	/gıt/	/seni/	/gıy/	/iğne/
e	/ses/	/deve/	/bey/	/eğlence/
ı	/dış/	/arı/	/kıy/	/ığdır/
a	/dal/	/şaka/	/kay/	/sağ/
ü	/gün/	/ütü/	/tüy/	/düğme/
ö	/öp/		/köy/	/öğren/
u	/kuş/	/bu/	/duy/	/buğday/
o	/tok/		/boy/	/oğlan/

Türkçede 8 kısa ünlü, 8 uzun ünlü (ünlü + ğ), yarı kapalı 'e' ve 4 tane Arapça ve Fransızcadan geçen alıntı ünlü olmak üzere toplam 21 tane ünlü vardır.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÜNSÜZLERİ (sesbirimleri =fonemleri= consonant phonemes)

Çift dudak	Alt dudak- Diş	Dil ucu -Diş eti	Dil önü -Diş eti	Dil önü -Diş eti ardı	Dil ortası -Ön damak	Dil Ortası -Orta damak	Dil arkası -Art damak	Gırtlak
b	f	d	s	c	g (i,e,ü,ö,â)	g (ı)	g (u,o,a)	h
p	v	t	z	ç	k (i,e,ü,ö,â)	k (ı)	k (u,o,a)	
m		n		j	y			
		ince l kalın l		ş				
		r						

(M. Volkan Coşkun, Türkçenin Ses Bilgisi, 2010, s. 79)

ÇIKIŞ BIÇIMLARINA GÖRE TÜRKÇENİN ÜNSÜZLERİ

Patlamalı (sürekli olmayan), tonlu (ötümlü=titreşimli)	b, d, c, g
Patlamalı (sürekli olmayan), tonsuz (ötümsüz=titreşimsiz)	p, t, ç, k
Sızıcı (sürekli=sürtünmeli), tonlu (ötümlü=titreşimli)	v, z, j
Sızıcı (sürekli=sürtünmeli), tonsuz(ötümsüz =titreşimsiz)	f, s, ş, h
Akıcı (sürtünmesiz), burun (geniz)	m, n
Akıcı (sürtünmesiz), titrek (çarpmalı)	r
Akıcı (sürtünmesiz), yarı ünlü	y
Akıcı (sürtünmesiz), yan ünsüz	ince l, kalın l

* Deneyle fonetik araştırmalarına göre, yumuşak g'nin tek başına bir ses değeri yoktur.

Ğ'nin görevi, bir önceki ünlüyü uzatmaktır. Bu uzatma iki nokta işaretiyle (:) gösterilir.

* /r/ ünsüzü, sözcük başı ve ortasında çarpmalı (titrek = tonlu), sözcük sonunda ise sızmalı ve ötümsüzdür. (tonsuzdur = titreşimsiz)

* /n/ ve /m/ fonemleri /f, v/'den önce altdudak-üstdişlerle çıkarılır. /enfes.../

* /w/ ve /y/ sesleri, hece başında yarı ünlü, hece sonunda ise kayıcı fonemlerdir.

* Türkçedeki /g/ ve /k/ ünsüzleri, bağımlı fonemlerdir. Bu sesbirimler, yanlarında bulunan ünlülerin oluşum yerlerinde çıkarılır.

* Sürekli ünsüzler: öfffff, başş, şşş. gibi uzayıp giderler.

* Sürekli olmayan ünsüzler: yap. kalk. gibi uzayıp gitmezler.

* Ses telleri, tüm ünlüler ve tonlu ünsüzler çıkarken titreşirler.

1-DİŞ: (üç bölüm)

diş, diş eti, diş eti ardı.

2-DİL: (beş bölüm)

dil ucu, dil önü, dil ortası, dil arkası, dil kökü.

3-DAMAK: (üç bölüm)

ön (sert) damak, orta damak, art (arka =yumuşak) damak.